

O'QUVCHILARNI KASB TANLASHGA YO'NALTIRISH

Axmedova Malika Muxsinovna

Buxoro pedagogika instituti 1-kurs magistranti

Buxoro tumani 14-maktab psixologi

Anotatsiya: Ta'lim muassasalaridagi 7-11-sinf o'quvchilarida kasb tanlashda uchraydigan asosiy muammolar, ularning yechimlari, o'quvchi yoshlarni to'g'ri kasb tanlashga ko'maklashish.

Kalit so'zlar: Kasb-hunar, o'smir, o'spirin, motivatsiya, kasb tanlash, vatanparvarlik, ekskursiya.

Kasb tanlash muammosi o'spirin hal qilishi kerak bo'lgan eng muhim muammolardan biridir. Chunki o'quvchi kelajakdagi egallamoqchi bo'lgan kasb orqali butun bir hayotini hal qiladi. Har bir inson tanlagan kasbi uning kelajagi hisoblanadi. Maktabni bitirguncha hamma o'quvchilar ham bo'lajak kasbni aniq tanlay olmaydi. Buning sababi esa o'spirinlarning barcha kasblar to'g'risida aniq ma'lumotga ega emaslik hisoblanadi. Bu kasb faoliyati bilan amaliy bilimlarning kamligi hisoblanadi. Ba'zi o'spirinlar kasblari haqida aniq tasavvurga ega bo'ladilar, rejalarini oldindan tuzadilar. Ba'zilar esa kasblarni ota-ona yoki boshqa kattalarning ta'risida tanlaydilar. Ba'zi o'spirinlar esa bo'lajak kasblarini tasodifiy sabablarga ko'ra tanlaydilar. Bu esa keyinchalik tanlagan kasbidan ko'ngli sovishi, o'z kasbidan norozi bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin. Kasb tanlash – har bir inson hayotidagi eng muhim tanlovlardan biri. Kasb – nafaqat daromad topish manbayi, balki inson umrining asosiy qismi sarflanadigan faoliyat hamdir. Psixologlar bunday mas'uliyatli qaror qabul qilishda faqatgina atrofdagilarning tavsiyasiga tayanish emas, tahlilning boshqa muqobil variantlarini ham qo'llashni taklif qilishadi. Inson kasb tanlashda juda ko'p omillarga ahamiyat berishi lozim.

Kasb-hunarga yo'naltirish ishlari ta'lim muassasalarida 7-sinfdan boshlanadi. Agar inson o'z qiziqishlari va layoqatidan kelib chiqib, o'zi uchun eng ma'qul kasbni tanlasa, u inson har kuni o'z ishidan zavqlanadi va pozitiv ruhda yuradi. O'z ishidan hayoti uchun energiya va shijoat oladi, hayotini mazmunli o'tkazadi. Ta'lim muassasalarida 7-11-sinf o'quvchilari qaysi kasbga moyillik va qiziqish yuqori ekanini aniqlovchi platforma yaratilgan. Kasbim –kelajagim deb nomlangan bu platforma o'quvchilarni qaysi sohaga qiziqishini aniqlagach, shu sohaga qaysi kasblar kirishi va buning uchun zarur qobiliyat hamda o'zlashtirishi kerak bo'lgan fanlar haqida ma'lumotlar bazasi shakllantirilgan. Bu o'quvchilarga qiziqqan sohasini aniqlab kasb-tanlashga motivatsiya beradi.

Turli kasbiy yoʻnalishlar, istiqbolli soha va mutaxassisliklar toʻgʻrisida bilimlarni mustahkamlash kerak. Maktab oʻquvchilariga tanish boʻlmagan kasblar bilan ham tanishtirib borish, hozirda talab yuqori kasblarni bilish, bundan oʻn yil keyin talab yuqori boʻlishi mumkun boʻlgan kasblar toʻgʻrisidagi maʼlumotlarni toʻplab, kasblar bilan yaxshiroq tanishish lozim.

Maktabni bitirish arafasida oʻspirin koʻpincha kasblar haqida notoʻgʻri tasavvurga ega boʻladi. Ular tanlagan kasblarining faqat ijobiy yoki aksincha salbiy jihatlarini koʻrishadi. Bunda ota-onalar farzandlariga koʻp narsalarni aniqlashtirishda yordam berishlari kerak. 9-sinfdan boshlab asta-sekin oʻzi tanlagan yoʻnalish bilan tanishish maqsadida institut va universitetlardagi «Ochiq eshiklar» kunlarida ishtirok etish maqsadga muvofiq. Yoki tanlayotgan kasbingizda faoliyat yuritayotgan shaxslarni ish joyisiga tashrif buyurib, bu kasbning ijobiy va salbiy tomonlarini bilib olishi va shu kasb bilan amaliyotda shugʻullanib koʻrishi joiz. Hozirgi kunda taʼlim muassasalarida amaliyot bilan bogʻliq qator muommolar bor.

Shularni inobatga olgan holda kasb tanlash muammosini bartaraf qilish maqsadida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda xalq taʼlimini rivojlantirish boʻyicha milliy dasturni tasdiqlash toʻgʻrisida”gi PF-134-son qarorini ijrosini taʼminlash maqsadida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 11-may 2022-yildagi PQ-241-sonli qarori qabul qilindi va qator vazifalar belgilab qoʻyildi.

Jumladan, maktab oʻquvchilari uchun “Vatanparvarlik” darslarini va poligonlarda 2 kunlik harbiy dala mashgʻulotlarini oʻtkazish hamda ularni chavandozlar maktablariga jalb qilish, harbiy qism ofitserlari, serjantlari va Qurolli Kuchlar faxriylari ishtirokida “Vatan tinchligiga barchamiz masʼul!”, “Vatan ozodligi — baxt garovi!”, “Vatanga xizmat — oliy fazilat” mavzularida davra suhbatlarini tashkil qilish, oʻquvchilarning meʼmoriy va tarixiy obidalar, madaniyat muassasalari hamda muhofaza etiladigan tabiiy hududlarga tashrifini uyushtirish, oʻquvchilarning qiziqishlari, talab va istaklaridan kelib chiqib sport musobaqalari, konsert tomoshalari va sanʼat asarlari koʻrgazmalarini oʻtkazish, buyuk ajdodlarimizning ilmiy va madaniy merosi, ularning ibratli hayot yoʻli hamda jahon sivilizatsiyasini rivojlantirishga qoʻshgan hissalariga oid targʻibot ishlarini olib boorish, ulugʻ allomalarning tugʻilgan sanalariga bagʻishlangan ilmiy haftaliklar, seminar va anjumanlar tashkil etish, hayotiy misollar asosida ota-onalarning farzandlar tarbiyasidagi oʻrni, majburiyati va masʼuliyati haqida tushuntirish ishlarini olib borsin, ularni qiziqtirgan va xavotirga solayotgan masalalar boʻyicha ochiq muloqotlar hamda oʻquv-seminarlarni tashkil etish, boshlangʻich sinf oʻquvchilariga oʻquv rejaga kiritilgan fanlar doirasida mehnat bozorida mavjud boʻlgan turli kasblar toʻgʻrisida tushunchalar berib boorish, kasb egalarining mehnat faoliyati bilan yaqindan tanishish maqsadida 5-7-sinf oʻquvchilari uchun turli uchrashuv va sayyor darslarni tashkil etish, 7-9-sinf oʻquvchilarining

kasbga moyilligini aniqlash bo'yicha tashxislar o'tkazib borish hamda natijalaridan kelib chiqib, ishlab chiqarish korxonalari, hunarmandchilik markazlari va boshqa tashkilotlarga ekskursiyalar tashkil qilish hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy salohiyati va o'sish nuqtalariga muvofiq maktab o'quvchilari uchun ustuvor kasblarni belgilash hamda 10-11-sinf o'quvchilarini ushbu kasblarga, shu jumladan kasb-hunarga o'qitish markazlari, mahalla aholisini kasb-hunarga o'qitish maskanlari, qisqa muddatli kurslar ochilgan ta'lim muassasalarida o'qitish choralari ko'rish kabi aniq va izchillikdagi vazifalarni sanab o'tish o'rinli. Bu vazifalarni bajarish orqali o'quvchi yoshlarni kasb tanlashdagi va mustaqil hayotga qadam qo'yganidagi duch keladigan muammolarning yechimini topamiz. Bu o'quvchilarni bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish va kelajakda to'g'ri kasb tanlashda ko'makchi hisoblanadi. Zero yoshlar kelajagi-yurtimiz kelajagidir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026-yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-134-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-241-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Tashxis markazi "O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish" o'quv qo'llanmasi
4. Toshimov R. G'oziev Ye. G'. "Zamonaviy individual va guruh psixologiya". Toshkent, "Universitet" 1999y.
5. Ye.G'oziev, SH.V.Azizova "Tashkiliy psixologiya" Toshkent-1999y.
6. M.Rajabov "Eksperimental psixologiya metodlari to'plami".
7. .M.G.Davletshin . Yosh davrlari va pedogogik psixologiya. T.2004
8. www.Expert.psychology.ru